

УДК 631.16: 336.201.2
ББК 65.291.9-18

Непочатенко О.А.

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Уманський національний університет садівництва,
Міністерство аграрної політики
та продовольства України,
кафедра фінансів і кредиту,
20305, м. Умань, вул. Інститутська, 1,
тел.: 0474430732,
e-mail: nepochatenko@i.ua

Анотація. У статті розглядаються підходи до управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств з метою завчасного виявлення кризи, установлення її причин і вибору заходів, що забезпечують відновлення платоспроможності.

Ключові слова: платоспроможність, сільськогосподарське підприємство, фінансова стійкість, фінансова неспроможність.

Annotation. The article examines the approaches to managing the purchasing farms for early identification of crisis, establishing its causes and choice of activities to restore solvency.

Key words: solvency, agricultural enterprise, financial stability, financial insolvency.

Вступ. Цілеспрямоване управління фінансовим станом підприємства, його платоспроможністю та фінансовою стійкістю забезпечується комплексом прорахованих управлінських дій, спрямованих на підтримку значень відповідних фінансових коефіцієнтів, шляхом збалансування структури активів і пасивів, вхідних та вихідних грошових потоків суб'єкта господарювання, а також виявлення факторів, що призводять до його неплатоспроможності.

Постановка завдання. Прогнозування фінансової стійкості та платоспроможності сільськогосподарських підприємств слугує запорукою їх виживання в умовах кризи й конкуренції, у зв'язку із чим їх оцінка належить до найбільш помітних економічних проблем у системі ринкових відносин і дозволяє з'ясувати фінансові резерви суб'єктів господарювання в короткостроковому та довгостроковому періодах. У недовготривалій перспективі фінансова стійкість підприємства оцінюється показниками ліквідності та поточної платоспроможності. На більш тривалий період необхідно розраховувати довгострокову платоспроможність. При цьому значна увага приділяється вдосконаленню механізму прогнозування неспроможності підприємств галузі з метою запобігання банкрутству.

Проблемам пошуку напрямів подолання неплатоспроможності та забезпечення умов поступу сільськогосподарських підприємств присвячують свої доробки вітчизняні науковці: О.Бахмут, М.Білик, В.Вовк, О.Гудзь та інші. Значний методичний інструментарій забезпечення платоспроможності підприємств сформований завдяки напрацюванням українських і зарубіжних учених І.О.Бланка, М.Я.Коробова, Л.А.Лахтіонової, Л.О.Лігоненко, А.М.Поддєрьогіна, О.О.Терещенка, М.Г.Чумаченка, М.С.Абрютіної, М.І.Баканова, Г.В.Савицької, А.Д.Шеремета та ін.

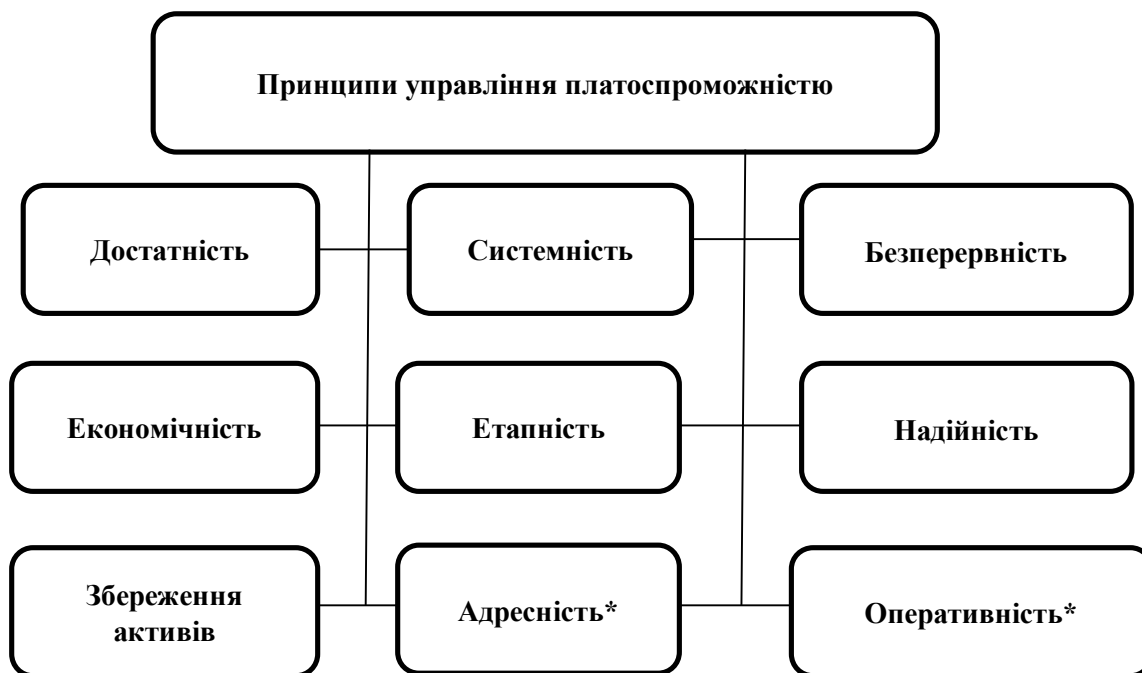
Результати. Управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств призначене для завчасного виявлення кризи, установлення її причин і вибору заходів, що забезпечують відновлення платоспроможності. Система управління платоспроможністю включає вирішення таких завдань, як: кількісна оцінка платоспроможності; розроблення прогнозів і планування платоспроможності на різні періоди; моніторинг платоспроможності; аналіз платоспроможності; виявлення факторів, що спричиняють кри-

зову ситуацію, і розроблення заходів щодо їх усунення; контроль за реалізацією заходів із відновлення платоспроможності.

Властивості показників платоспроможності дозволяють значно скоротити шлях пошуку чинників кризових ситуацій на етапі їх зародження. Їх симптомами є прогресуюча або абсолютна неплатоспроможність. Виявлення кризи, що зароджується, дає в руки менеджменту підприємства потужну зброю – часовий ресурс. Однак підприємства повинні не лише своєчасно реагувати на кризові явища, що виникають у поточному періоді, симптомом яких є показник платоспроможності, але й відстежувати поведінку чинників, здатних викликати кризу в майбутньому, наприклад, стан ринку, поведінку конкурентів, упровадження нових технологій, підготовлені законодавчі й нормативні акти тощо. Лише такий підхід зможе значною мірою вбезпечити підприємство від можливих несподіванок.

Як механізм раннього виявлення кризи, а відповідно, і запобігання банкрутству, нами використовується система управління платоспроможністю. Під управлінням платоспроможністю ми розуміємо сукупність взаємозв'язаних управлінських дій, спрямованих на вироблення й реалізацію управлінських рішень з підтримки та відновлення в разі втрати платоспроможності при мінімізації пов'язаних із цим витрат.

Управління платоспроможністю має відповідати таким принципам: достатності, системності, безперервності, економічності, етапності, надійності, збереження активів. Принцип достатності передбачає деяке перевищення вхідних грошових потоків над вихідними за певний період часу, що викликане невизначеністю й ризиками при їх прогнозуванні (рис. 1).

Запропоновано автором.

Рис. 1. Принципи управління платоспроможністю

Принцип системності передбачає наявність усіх видів платоспроможності – оперативної, поточної, середньострокової та перспективної – як системи взаємозв'язаних і взаємозумовлених елементів. Так, платоспроможність у короткостроковому періоді є складовою платоспроможності на більш тривалі проміжки часу. У свою чергу, платоспроможність у довгостроковому періоді є інформаційною базою її розрахунків на короткостроковий період. Нові обставини, що виникають при цьому, призводять до необхідності коригування платоспроможності за тривалі періоди часу.

Принцип безперервності передбачає підтримку платоспроможності протягом певного періоду. Дотримання цього принципу перетворить процес управління платоспроможністю в безперервний, що дасть можливість виявляти вже на ранній стадії обставини, що негативно позначаються на платоспроможності.

Принцип економічності передбачає ухвалення рішень, пов'язаних з управлінням платоспроможністю на основі мінімізації витрат (втрат) під час визначення необхідного резерву грошових коштів для забезпечення стійкої платоспроможності й при виборі джерел залучення додаткових фінансових ресурсів при негативному сальдо вхідних і вихідних грошових коштів.

Принцип етапності передбачає певну послідовність оцінки платоспроможності: спочатку оцінюється оперативна платоспроможність, потім поточна й так далі. Принцип надійності передбачає необхідність формування високого іміджу сільськогосподарського підприємства, що забезпечує довіру з боку, у першу чергу, зовнішніх стейкхолдерів (стейкхолдер – група або індивід, здатні впливати на діяльність організації або підпадати під її вплив): постачальників, споживачів, інвесторів, представників державної й місцевої влади, соціальних і суспільних груп. Це дасть можливість у разі фінансової скрути й тимчасової втрати платоспроможності не доводити справу до продажу активів, а отримати, скажімо, пільговий кредит, відстрочення платежів, можливість розплатитися векселем тощо. Чим надійніше в очах оточення підприємство, чим вища його ділова репутація, тим меншими можуть бути резерви для підтримки платоспроможності й менші втрати виручки при реалізації активів. Таким чином, надійність, у прийняттю тут трактуванні, категорія не лише етична, але й економічна.

Принцип розумного збереження власних активів передбачає, що, по-перше, не підлягають реалізації активи, навіть якщо вони високоліквідні, відсутність яких призведе до падіння обсягів виробництва; по-друге, необхідне зважене рішення відносно активів, не задіяних нині у виробничому процесі, але які в перспективі, у зв'язку з прогнозованим зростанням обсягу виробництва, будуть затребувані й, по-третє, аналогічне відношення має поширюватися також і на об'єкти соціальної сфери, реалізуючи які підприємство знижує обсяги соціальних благ, що надаються своїм працівникам, і негативно впливає на плінність кадрів, продуктивність праці й, у цілому, на соціальний клімат у колективі. Деякі такі об'єкти підприємство може реалізувати лише в критичній ситуації – при наявності загрози банкрутства.

Представлений склад принципів управління платоспроможністю, на думку автора, слід доповнити ще двома принципами: адресності й оперативності. Принцип адресності передбачає закріплення певних джерел надходження грошових коштів за певними зобов'язаннями підприємства. Згідно із цим принципом, виділяються такі види платоспроможності, як операційна й інвестиційна.

Принцип оперативності передбачає в разі раннього виявлення кризи негайне проведення аналізу з метою виявлення причин втрати платоспроможності та вживання відповідних заходів щодо її відновлення. Застосування цього принципу дозволить використовувати всі переваги раннього виявлення кризових ситуацій і попередження їх розвитку.

У зв'язку з прямою залежністю точності прогнозу від часового періоду, основне навантаження в управлінні платоспроможністю припадає на короткий період, у межах якого здійснюється управління – місяць, хоча принципові підходи до побудови моделі управління платоспроможністю єдині для всіх часових періодів.

Відповідно до принципів управління платоспроможністю, можна виокремити чотири функції управління: планування, моніторинг, аналіз і регулювання (цілеспрямовані дії з підтримки платоспроможності). Слід зазначити, що перші дві функції мають чітко виражену часову прив'язку. Так, планування здійснюється в терміни, що передують

плановому періоду (5–10 днів до початку нового місяця); моніторинг проводиться щодня протягом усього планового періоду.

Щодо двох інших функцій: аналізу неплатоспроможності й цілеспрямованих дій з підтримки платоспроможності, то роботи, які проводяться в рамках цих функцій, не мають яскраво виражених кордонів. При плануванні платоспроможності кожен крок супроводжується аналізом ситуації, тобто оцінкою достатності грошових коштів і визначенням характеру дій із залучення додаткових джерел при їх дефіциті.

У ринковій економіці важливе місце займають опрацювання й застосування об'єктивних методів прогнозування неплатоспроможності суб'єктів господарювання. Метою прогнозування є оцінка перспективної платоспроможності підприємства, яка необхідна як самому суб'єктові господарювання під час прийняття певних рішень, так і його партнерам, кредиторам, інвесторам, орендодавцям, страховим компаніям, органам державного регулювання. Під час прогнозування враховуються чинники, які здійснюють позитивний і негативний вплив на платоспроможність. На етапі планування розробляється антикризова політика, що являє собою сукупність методів, принципів і форм організаційної діяльності, які спрямовані на збереження, покращення та зміцнення фінансового стану суб'єкта господарювання [1].

Виявлено, що неспроможність сільськогосподарських підприємств характеризується їх незадовільним фінансовим станом і невиконанням фінансових зобов'язань. Неплатоспроможність суб'єкта господарювання є лише зовнішньою формою його внутрішніх проблем – результатом неефективної виробничо-господарської діяльності та платіжної дисципліни.

Окрім інших показників результативності господарської діяльності (сума виручки від реалізації, сума одержаного прибутку, рівень рентабельності), на платоспроможність підприємств прямий вплив має збалансованість грошових надходжень і виплат. Для вияву ознак неспроможності підприємств запропоновано акцентувати увагу на взаємозв'язку результативних показників діяльності підприємства з показниками грошових надходжень. Із цією метою нами виділено ступені достатності грошових коштів (рис. 2). Згідно з виділеними ступенями достатності грошових ресурсів для покриття витрат підприємства, неплатоспроможність виникає на третьому, а тотально виявляється на п'ятому рівні.

Для забезпечення платоспроможності, як зазначає В.К.Іванов, потрібно розв'язувати короткострокові (тактичні) і довгострокові (стратегічні) управлінські завдання [2]. До завдань, що реалізуються в короткостроковому періоді, він відносить збереження (відновлення) прибутковості та збалансування руху грошових коштів.

Головними мотивами фінансової неспроможності аграрних підприємств є ціновий диспаритет на промислову й сільськогосподарську продукцію, висока залежність фінансових результатів від природно-кліматичних умов і стихійних явищ, зношеність основних засобів, низький рівень продуктивності праці й заробітної плати. Індикаторами кризового стану підприємств аграрної галузі є збільшення кількості збиткових підприємств, наявність простроченої заборгованості перед бюджетами всіх рівнів, позабюджетними фондами, постачальниками, банками, іншими контрагентами, низький коефіцієнт оновлення основних засобів, нерозвиненість інфраструктури сільських територій [3].

Серед економічних процесів на макро- та мікрорівнях, що впливають на зростання прибутку та структуру грошових потоків, В.К.Іванов виокремлює: збереження досягнутих і зростання обсягів виробництва й реалізації продукції, скорочення витрат на виробництво та реалізацію продукції, прискорення оборотності активів шляхом зменшення запасів товарно-матеріальних цінностей, підвищення ефективності управління дебіторською заборгованістю та необоротними активами, зниження заборгованості через недопущення прострочки платежів [2, с.80].

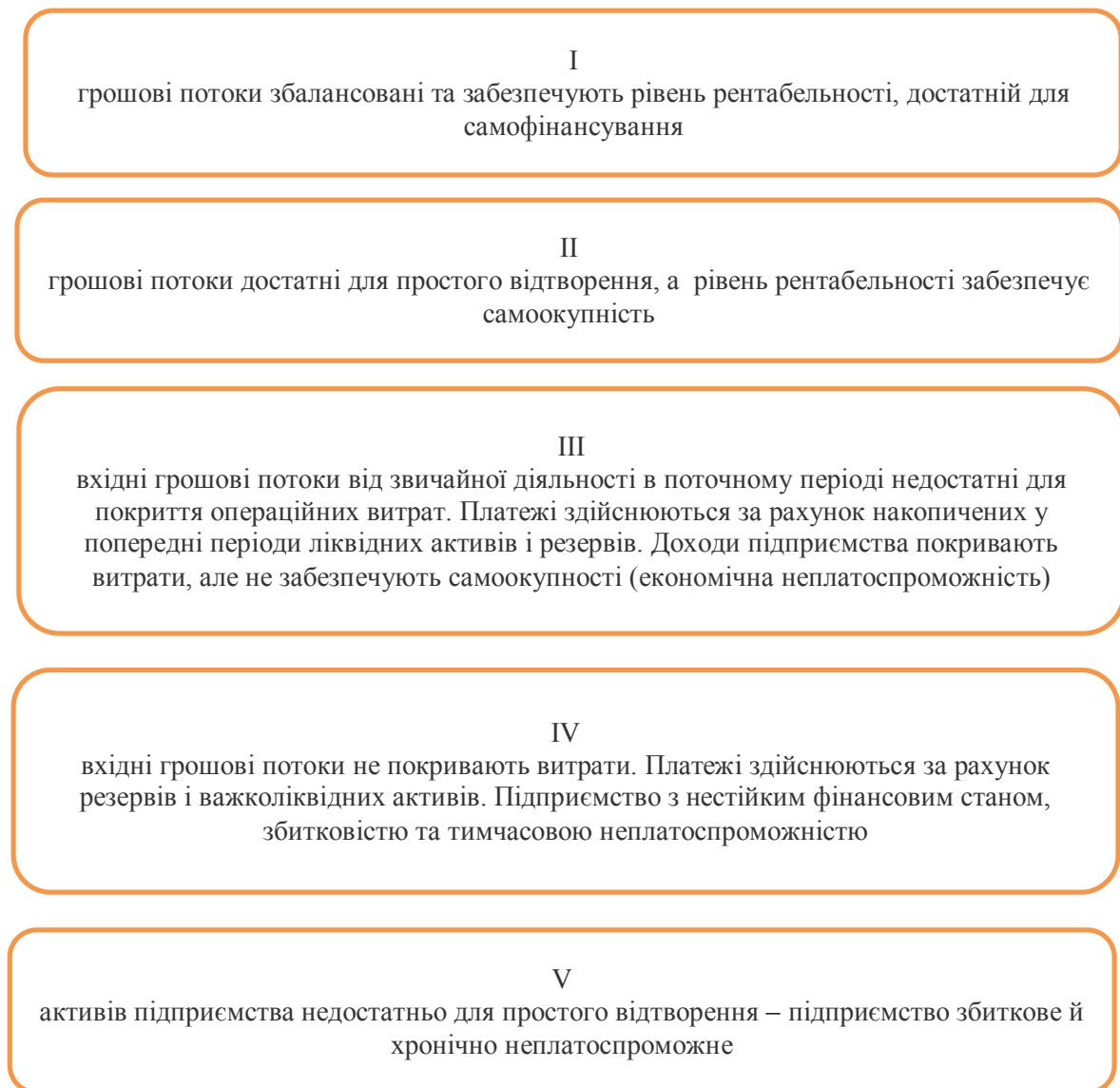

Рис. 2. Ступені достатності грошових коштів

Висновки. Управління платоспроможністю сільськогосподарських підприємств можна репрезентувати як процес управління їх активами й пасивами, а саме, грошовими коштами, дебіторською та кредиторською заборгованістю, запасами, позаоборотними активами, залученими ресурсами та власним капіталом.

1. Бланк И. А. Управление финансовыми рисками [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2005. – 600 с.
2. Иванов В. К. Тактичні напрями забезпечення платоспроможності підприємства / В. К. Иванов // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 1. – С. 79–81.
3. Кравцова Т. В. Диагностика финансового состояния и особенности финансового оздоровления аграрного предприятия [Електронний ресурс] / Т. В. Кравцова, Т. В. Лукьяненко // Науковий вісник ЛНА. – 2010. – № 16. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Ekon/2010_16/kravcova.pdf.

Рецензенти:

Нестерчук Ю.О. – доктор економічних наук, професор, декан факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету садівництва;

Кучеренко Т.С. – доктор економічних наук, професор кафедри обліку і аудиту Уманського національного університету садівництва.